

ספר הלכות גדולות סימן כא - הלכות אבל

1

[עמוד רמג] אבל ביום שביעי מן כד עייל יומא אפילו כל דהו מותר ברחיצה ובכל מילי דהו נהיג קמי אבל, דקיימא לן מקצת היום ככולו. ודאי שכיב ליה שכבא מן קמי רגל חד יומא או תרין יומי ואפילו שיתא יומי אף על גב דלפניא, דחי לה רגל לאבילותא מיניה, לא אמרינן במקצת היום ככולו אלא כולי ימא דמעלי נהיג ביה כל מילי דאבילות עד דעייל רגל, דאמר רב הונא בריה דרב יהושע (מ"ק יט ב) הכל מודים שאם חל שלישי שלו להיות ערב הרגל שאסור ברחיצה עד הערב, מאי טעמא, רגל הוא דדחי מיניה אבילות, הלכך עד דעייל רגל הוא דשרי ליה, ולא שלישי דווקא אלא אפילו חדא שעתא. ואפילו שיתא יומי אבל, שביעי ודאי אמרינן מקצת היום ככולו. (כתובות יז א) מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה, אמרו עליו על רבי יהודה ברכי אילעאי שהיה מבטל תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה, במה דברים אמורים בשאין לו כדי צרכו אבל יש לו כדי צרכו אין מבטלין, והני מילי לכבוד מאן דקארי ותאני אבל לא קארי, כד איכא מאן דמיעסק ביה לא מבטלין, ואי ליכא מאן דמיעסק ביה מבטלין.

והיכא דאיכא מת מצוה דלית ליה קוברים כולי עלמא מיחייב לאיעסוקי ביה, דאמר רב יהודה אמר רב (מ"ק כז ב) מת בעיר כל בני העיר אסורין בעשיית מלאכה, והני מילי דלא מיפלגא מתא בצבורי ובחבורתא, אבל מיפלגא מתא בחבורתא, הנך דרמי עליהו לאיעסוקי ביה הוא דאסירין, אבל הנך אף על גב דלא אתו לכבוד בעלמא, לא אסירין.

(שם כז א) מכבדין ומרביצין בבית האבל אבל אין מניחין את המוגמר.

מי שבאתה לו שמועה בשבת, עולה לו שבת מן המניין, וקורע באחד בשבת. ומברכין ברכת אבלים בשבת מידי דהוה אדברים שבצינעה, דאמר מר (שם כד א) דברים של צינעה נהג. ומי שאין לו מברכים מברך הוא לעצמו. [פסק] אמר מר דברים שבצינעה נהג, מר רב יהודאי הכין אמר אין מברכין ברכת אבלים בשבת, דכיון דקא מברכין בתלתא או בעשרה לאו דברים שבצינעה הוא ואסיר למנהג אבילות בשבת, והכי אמור רבנן דלא ליכסי רישיה בשבת, ואי אית ליה לבושא אחרינא לישנייה ללבושיה, ואי לית ליה [עמוד רמד] לבושא אחרינא להדריה לקירעיה לאחוריה, וליתרצייה לפורייה ולמכאכיה משום דבהני שבעה יומי מיבעי ליה למיפכיה לפורייה ולמכאכיה ולא ליתרציה, והני מילי דפרהסיא נינהו חובה, אבל נעילת הסנדל ותשמיש המטה ורחיצת ידים ורגלים בחמין כיון דמילי דצינעה נינהו לא ליעבדינהו, ולינהג בהו מנהג אבילות.

והילכתא (שם יט א) שבת עולה ואינה מפסקת, מאי טעמא, עונג כתיב בה. רגלים מפסיקין ואין עולין, מאי טעמא, שמחה כתיב בהו. היכי דמי אין עולין, כגון שקברו ברגל, אבל קברו לפני הרגל אפילו יום אחד ואפילו שעה אחת, בטלה ממנו גזירת שבעה, ורגל גופיה שבעה, דהוה להו ארבעה עשר. והא דקאמרת קברו ברגל אינו עולה, (שם יט ב) הני מילי לענין שבעה, אבל לענין שלשים עולה. ואם קברו שמונה ימים קודם לרגל בטלה ממנו גזירת שלשים נמי, ומותר לגלח ושולל בגדו ומכבס כסותו.

תנו רבנן (שבת קה ב) הקורע בחמתו ועל מתו על אביו ועל אמו בשבת, אף על פי שחילל את השבת, יצא ידי קריעה.

(מ"ק כד ב) והיכא דמית ליה מת קודם תג הסוכות יומא חד או תרי יומי או תלתא יומי, בטלה ממנו גזירת שבעה, ורגל גופיה שבעה, הרי ארבעה עשר יום, ויום שמיני ויום תשיעי דהוא רגל בפני עצמו הוא כרגל שלם שבעה ימים. הרי אחד ועשרים יום, נקיט ליה לבתר מועד תשעה יומי למישלמן שלשים יום, מדאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל. והיכא דמית ליה קודם ראש השנה יום אחד, עולה למנין שבעה, וראש השנה שבעה, הרי ארבעה עשר, ושבעה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים הרי אחד ועשרים יום, ויום הכיפורים חשיב להו שבעה יומי דהוא רגל, הרי שמונה ועשרים יום, נקיט ליה לבתר יום הכיפורים תרין יומי למישלמן תלתין יומין ומגלח ערב סוכות, וכן הלכה. והיכא דמית ליה מת מקמי עצרת ומקמי ראש השנה ומקמי יום הכיפורים יום אחד, עולין למנין ארבעה עשר, ההוא יומא דמקמיה, ועצרת גופיה, דקיימא לן הלכה כרבן גמליאל דתנן (שם יט א) רבן גמליאל אומר ראש השנה ויום הכיפורים כרגלים, מאי טעמא, הוקשו כל המועדים כולן זה לזה, ולא מיבעיא עצרת, ואמר גידול בר מנשי (שם כד א) הלכה כרבן גמליאל. דרש רב ענני בר ששון אפיתחא דבי נשיאה (שם כד ב) יום אחד לפני עצרת ועצרת הרי כאן ארבעה עשר יום, שמע רבי אמי ואיקפד, אמר אטו דידיה היא דרבי אלעזר אמר רבי אושעיא היא. דרש רבי יצחק נפחא אפיתחא דבי נשיאה יום אחד לפני עצרת ועצרת הרי כאן ארבעה עשר יום.

אדבריה רב חסדא לרבנא עוקבא ודרש, יום אחד לפני התג וחד יום שמיני שלו הרי כאן עשרים ואחד יום, ויום אחד לפני ראש השנה הרי כאן ארבעה עשר יום. תנו רבנן (שם כ א) מועד עצמו עולה לו למנין שלשים ואינו עולה למנין שבעה, אלמא הלכה כדברי המקיל באבל, ובעי למנקט בתר רגל שבעת ימי אבל, ומני שלשים מיומא דשכיב ולקמיה.

ואף על גב דליכא אבילות במועד, אבל דברים שבצינעה נהג, כגון תשמיש המיטה.

והכין אמרו משום גאון, דהיכא דשכיב ליה שכבא ביום טוב ראשון או בשיני או בחולא דמועדא או ביום טוב ראשון של שני ימים טובים האחרונים, לא נהיג אבילות עד דנפיק יומי טבי כולהו, אבל יומא [עמוד רמה] בתרא דמדרבנן הוא, מסלק סליק ליה למנין שבעה, ואבילות לא נהיג כלל. אבל שכיב ליה שכבא ביום טוב שיני של יום טוב האחרון, כיון דעיקר מרארא יום ראשון הוא, נהיג ביה אבילות וסליק למנין שבעה, דהכין אסמיכו רבנן דעיקר אבילות מדאורייתא יום ראשון הוא דכתיב (ויקרא י, יט) ואכלתי חטאת היום היום אסור למחר מותר, וכתיב (עמוס ח, י) ואחריתה כיום מר, וכיון דיום ראשון דאורייתא ויום אחרון ספיקא דרבנן אתי ספיקא ודאי דיחיד חאיל על עשה ספיקא דרביים.

תנו רבנן (מ"ק כ א) שמועה קרובה נוהגת שבעה ושלשים, שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד, ואיזו היא קרובה ואיזו היא רחוקה, קרובה בתוך שלשים, רחוקה לאחר שלשים דברי רבי עקיבא, וחכמים אומרים אחת שמועה קרובה ואחת שמועה רחוקה נוהגת

שאילתא דאילו מאן דאיתרע ליה מילתא דאבילותא לבר מינן מיחייב' למיעל לגביה ולנחמיה דהכי אשכחן דכד נח נפשיה דאברהם אבונא איתחזי ליה קב'ה ליצחק בריה ונחמיה דכת' ויהי אחרי מות אברה' ויברך אלהים את יצחק בנו ומחייבין לאברה' במיכלא ובמשתיא לפכוחי צעריה אמר עולא ואמרי לה במתניתא עשרה כוסות תיקנו חכמים בבית האבל ג' קודם אכילה לפתוה בני מיעו וג' בתוך אכילה כדי לשרות אכילה שבמיעו וד' לאחר סעודה אחד כנגד הזון ואחד כנגד ברכת הארץ ואחד כנגד בונה ירושלים ואחד כנגד הטוב והמטיב הוסיפו עליהן עוד ד' אחד כנגד חזני העיר ואחד כנגד פרנסי העיר ואחד כנגד בית המקדש ואחד כנגד רבן גמליאל בשלמא חזני העיר ופרנסי העיר משום דמחזקי במילתא דאבלים אלא רבן גמליאל מאי היא דתניא בראשונה היתה קשה הוצאתו של מת לקרובי יותר ממיתתו עד שהיו מניחין אותו ובורחין וכשמת רבן גמליאל ניהג קלות ראש בעצמו ויצא בכלי פשתן ונהגו העם לצאת בבגדי פשתן אמ' רב פפא האידינא נהוג עלמא לצאת אפילו בצרדא בר זוזא בראשונה היו מוליכין לבית האבל עשירים בקלות של זהב ועניים בסלי נצרים של ערבה קלופה והיו עניים מתביישין התקינו שיהו הכל מוליכין בסלי נצרים של ערבה קלופה מפני כבודן של עניים בראשונה היו אבלים עומדים וכל העם עוברים והיו שתי משפחות בירושלם מתגרות זו מזו זאת אומרת אני עוברת תחלה וזאת אומרת אני עוברת תחלה התקינו שיהו אבלים עוברים וכל העם עומדי' בראשונ' היו משקי' בבית האבל עשירי' בכלי זכוכית לבנ' ועניי' בזכוכית צבועה והיו עניי' מתביישין התקינו שיהו הכל משקי' בזכוכית צבועה מפני כבודן של עניים בראשונה היו מגלין פני עשירים ומכסין פני עניים שהיו פניהם מושחרות מפני הרעב והיו עניים מתביישין התקינו שיהו הכל מכסין מפני כבודן של עניים בראשונה היו מניחין מוגמר תחת חולי מעיים מתים והיו חולי מעיים חיים מתביישין התקינו שיהו מניחין תחת הכל מפני כבודן של בני חולי מעיים חיים בראשונה היו מטבילין כלים על גבי נדות מתות והיו נדות חיות מתביישין התקינו שיהו מטבילין על כל הנשים מפני כבודן של נדות חיות בראשונה היו מטבילין כלים על גבי זבים מתים והיו זבים חיים מתביישין התקינו שיהו מטבילין על גבי הכל מפני כבודם של זבים חיים בראשונה היו עשירי' מוציא' בדרגש ועניים בכליבה והיו עניים מתביישין התקינו שיהו הכל מוציאין בכליבה מפני כבודם של עניים התחילו שותין ומשתכרין החזירו הדבר ליושנו וכד מברכין ברכת מזונא לאבל מתבעי ליה לברוכי אל אמת דיין אמת דתניא מה הן אומרי' בבית האבל ברוך הטוב והמטיב רבי עקיבא אומר דיין אמת ולתנא קמא הטוב והמטיב ולא דיין אמת ומאי שנא בבית האבל בכל דוכתא נמי הכי מברכין אלא הטוב והמטיב ואל אמת ר' עקיבא אומר דיין אמת לחודיה מר זוטרי' איקלע לבי רב אשי ומטיא מילתא ובריך הטוב והמטיב אל אמת דיין שופט בצדק ושליט במעשיו שאנחנו עמו ועבדיו ובכל חייבים אנו להודות לו ולשבחו שבת עולה ואינה מפסקת מאי טעמא עונג הוא דכתי' ביה הרגלים מפסיקין ואינן עולין מאי טעמא שמחה הוא דכתי' בהו היכי דמי אין עולין כגון דקברוהי ברגל אבל לפני הרגל אפילו יום אחד ואפי' שעה אחת בטלה ממנו גזירת שבעת דתניא קיים כפיית המטה שלשה ימים קודם הרגל אינו צריך לכפותה אחר הרגל דברי רבי אליעזר וחכמים אומר' אפילו יום אחד ואפילו שעה אחת רבינא איקלע לסורא דפרת אמ' ליה רב חביבא מסורא דפרת לרבינא הילכת' מאי הילכתא כרבי אליעזר דאמר ג' ימים או הילכתא כרבנן דאמרי אפילו יום אחד ואפילו שעה אחת מאי טעמא הלכה כדברי המיקל באבל והא דאמרת קברוהו ברגל אין רגל עולה לו הני מילי למניין שבעה דלא נהיג מילי דשבעה אבל לעניין שלשים עולה מאי טעמ' משום דאין תספורת ברגל אע"ג דהא דלא מספר משום אבילות הוא אלא משום רגל אפי' הכי עולה דתניא רגל עולה לו.

ברם צריך עצרת בזמן הזה דיום אחד הוא וראש השנה ויום הכפורי' נמי מבטלי גזירת שבע' אי לא מי אמרינן רגל דהוי שבעה מבטל גזירת שבעה אבל הני דחד יומא אינון כשבת דמו או דילמא שבת עונג הוא דכתי' ביה אבל הני כיון דאית בהו שמחה כרגלים דמו ומפסיקין ת"ש דתנן רבי אליעזר אומר מיום שחרב בית המקדש עצרת כשבת מאי טעמ' דליכא ראייה וחגיגה ודליכא תשלומין כל שבעה רבן גמליאל אומ' ראש השנה ויום הכפורים כרגלים מאי טעמ' כיון דהוקשו כל המועדי' כולם זה בזה אפילו ראש השנה ויום הכפורי' וכל'ש עצרת דאיקרי רגל ואיקרי חג ואית ביה שמחה אמ' רב גידל בר מנשיא אמ' שמואל הלכה כרב"ג.

ברם צריך הא דבעו מיניה רבה בר בר חנה ומר יוחנן משמואל אבילות בשבת נוהגת אי לאו אמ' להו אינה נוהגת הלכה כדברי המיקל אי לא ת"ש דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כל מקום שאתה מוצא יחיד מיקל ורבים מחמירין הלכה כרבים חוץ מזו שרבי עקיבא מיקל וחכמים מחמירין והלכה כרבי עקיבא דאמר שמואל הלכה כדבי המיקל באבל מימר אמרינן אם קברוהו קודם הרגל יום אחד מבטל ממנו גזירת שבעה וכן אם קברוהו קודם הרגל שמנת ימים בטלה ממנו גזירת שלשים וכן הילכתא.

רי"ף מסכת מועד קטן דף יב עמוד א

5

כל שבעה שנאמר בחג המצות ובחג השבועות מקיש חג השבועות לחג המצות מה חג המצות יש לו תשלומין כל ז' אף חג השבועות יש לו תשלומין כל שבעה: רבן גמליאל אומר ר"ה ויוה"כ כרגלים: אמר רב גידל בר מנשיא אמר שמואל הלכה כרבן גמליאל אדבריה רב פפא לרב אויא סבא ודרש יום אחד לפני ר"ה ור"ה הרי כאן י"ד אמר רבינא הלכך יום אחד לפני החג וחג ושמיני של חג הרי כאן כ"א יום ולא צריך למנקט אחר החג אלא תשעה ימים בלבד ומקצת יום שלשים ככולו וכן הלכתא: [דף י"ט ע"ב] ל' יום מנ"ל אתיא פרע פרע מנזיר כתיב הכא ראשיכם אל תפרעו וכתיב התם גדל פרע שער ראשו מה להלן שלשים אף כאן שלשים והתם מנ"ל אמר רב מתנה סתם נזירות ל' יום מאי טעמא אמר קרא יהיה בנימטריא תלתין הו [דף כ' ע"א] ומנין לאבילות שהוא שבעה דכתיב והפכתי חגיכם לאבל מה חג שבעה אף אבילות שבעה ואימא כעצרת דחד יומא הוא ההוא מיבעי' ליה לכדר' שמעון בן לקיש דאמר משום רבי יהודה נשיאה מנין לשמועה רחוקה שאינה נוהגת אלא יום אחד דכתיב והפכתי חגיכם לאבל ואשכחן עצרת דאיקרי חג וחד יומא הוא: ת"ר שמועה קרובה נוהגת שבעה ושלשים ושמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד איזו היא רחוקה ואיזו היא קרובה. קרובה בתוך שלשים רחוקה לאחור ל' דברי ר' עקיבא וחכ"א אחד שמועה רחוקה ואחד שמועה קרובה נוהג ז' ול': אמר רבה בר בר חנא א"ר יוחנן כל מקום שאתה מוצא יחיד מיקל ורבים מחמירין הלכה כדברי המחמירין חוץ מזו שאע"פ שר"ע מיקל וחכמים מחמירין הלכה כר"ע דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל: רב בר אחוה דר' חייא דהוא בר אחתיה דר' חייא סליק להתם א"ל אבא קיים [דף כ' ע"ב] א"ל אימא קיימת א"ל אימא קיימת א"ל אבא קיים א"ל לשמעיה חלוץ לי מנעלי והולך אחרי כלי לבית המרחץ ש"מ תלת ש"מ אבל אסור בנעילת הסנדל וש"מ שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום א' וש"מ מקצת היום ככולו: א"ר יוסי בר אבין שמע שמועה קרובה ברגל ולמוצאי הרגל נעשית רחוקה עולה לו ואינו נוהג אלא יום אחד: תני ר' אדא דמן קסרי קמיה דרבי יוחנן שמע שמועה קרובה בשבת ולמוצאי שבת נעשית רחוקה עולה לו ואינו נוהג אלא יום אחד בלבד [כתב בעל הלכות שאם שמע שמועה ביום ל' שנוהג ז' ושלשים כשומע ביום כ"ט ומסתברא כוותיה ואיכא מ"ד דשמועה ביום ל' כשמועה ביום ל"א ואינו נוהג אלא יום א' בלבד ואיתלו בההיא דאמרי' בבכורות בפ' יש בכור לנחלה [בכורות מ"ט ע"א] אמר רב אשי הכל מודים לענין אבילות דיום שלשים כיום שלפניו דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל וקא סברי דיום שלפניו כיום אחד ושלשים הוא וגמרינן מינה ליום שמועה והא טעותא רבתא היא דהאי

(b)

אינו רשאי למכור לאחרים בקרקעותיו מי יעבוד אותם נמצא שאין לו לעשות [אלא] זה שהזכרנו למעלה או שימכור כליו וחפציו ויאכלם זוזא זוזא אבל נותן לו עצה שלא יורש הוא וביתו וכל אשר לו שישתכר וירווח קצת בסחורה קלה כזו שהיא מכירת המים.

[מועד - קטן ט/א] אבל אסור בתכבוסת, אפילו במים צונן[נ]ין כל שבעה ובמים ואפר דהיינו גיהוץ (ש)בגד צמר כל ל' יום אסור אבל בבגדי פשתן אין בהם משום גיהוץ ובכלי צמר נמי דוקא גיהוץ שהוא נעשה במים ואפר או בנתר ובורית אבל במים צונן[נ]ין מותר. ולבשי [נא] בגדי אבל, כלומר שחורים ומכוערים.

[מועד - קטן טו/א] בגדיכם לא תפרומו, דהיינו קריעה שהזהירם שלא יעשו במיתת נדב ואביהוא מכלל שמשפטם היה לעשות.

[מועד - קטן כד/א] אבל שלא פרע, שלא גדל שער ראשו אלא גלחו. ושלא פרם, בגדיו שלא קרע בגדיו.

[מועד - קטן טו/א] חייב בכפיית המטה, שיהיו רגלי המטה עליונים והוא אוכל ושוכב על אותה פי המטה כל שבעה חוץ מיום השבת שהוא חייב לזקפה כדלקמן.

[מועד - קטן טו/א] וכל תיקו דהאי ענינא לקולא, כדאמרינן הלכה כדברי המיקל באבל וכל הני דאמרי' דין אבלות להם.

פס' / ז'

רבינו יהונתן מלוניל על הרי"ף מסכת מועד קטן (לפי דפי הרי"ף) גמרא דף ז עמוד ב

תלמוד בבלי מסכת עירובין דף מו עמוד א

- כל שכן דהו להו גולד דאסירי! - אלא מיא בעבים מינד נייד. - השתא דאתית להכי - אוקיינוס נמי לא ליקשו לך, מיא באוקיינוס נמי מינד נייד. ותניא: נהרות המושכין ומעיינות הנובעין - הרי הן כרגלי כל אדם.

אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי יהושע בן לוי: הלכה כרבי יוחנן בן נורי. אמר ליה רבי זירא לרבי יעקב בר אידי: בפירוש שמיע לך, או מכללא שמיע לך? - אמר ליה: בפירוש שמיע לך מאי כללא? - דאמר רבי יהושע בן לוי: הלכה כדברי המיקל בעירוב. ותרתי למה לך?

- אמר רבי זירא: צריכי, דאי אשמעינן הלכה כרבי יוחנן בן נורי - הוה אמינא בין לקולא ובין לחומרא, קצא משמע לך: הלכה כדברי המיקל בעירוב. ולימא: הלכה כדברי המיקל בעירוב, הלכה כרבי יוחנן בן נורי למה לך? - איצטריך, סלקא דעתך אמינא: הני מילי - יחיד במקום יחיד, ורבים במקום רבים. אבל יחיד במקום רבים - אימא לא. אמר ליה רבא לאביי: מכדי, עירובין דרבנן, מה לי יחיד במקום יחיד ומה לי יחיד במקום רבים? - אמר ליה רב פפא לרבא: ובדרבנן לא שני לן בין יחיד במקום יחיד במקום רבים? והתנן, רבי אלעזר אומר: כל אשה שעברו עליה שלש עונות - דייה שעתה. ותניא: מעשה ועשה רבי כרבי אלעזר. לאחר שנזכר אמר: כדי הוא רבי אלעזר לסמוך עליו בשעת הדחק. מאי לאחר שנזכר? אילימא לאחר שנזכר דאין הלכה כרבי אלעזר אלא כרבנן - בשעת הדחק היכי עביד כותיה? אלא: דלא איתמר הלכתא לא כרבי אלעזר ולא כרבנן, לאחר שנזכר - דלאו יחיד פליג עליה אלא רבים פליגי עליה, אמר: כדי הוא רבי אלעזר לסמוך עליו בשעת הדחק. אמר רב משרשיא לרבא, ואמרי לה רב נחמן בר יצחק לרבא: ובדרבנן לא שני בין יחיד במקום יחיד, בין יחיד במקום רבים? והתניא: שמועה קרובה נוהגת שבעה ושלישים, רחוקה - אינה נוהגת אלא יום אחד. ואי זו היא קרובה ואיזו היא רחוקה? בתוך שלישים - קרובה, לאחר שלישים - רחוקה, דברי רבי עקיבא. וחכמים אומרים: אחת שמועה קרובה ואחת שמועה רחוקה נוהגת שבעה ושלישים. ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: כל מקום שאתה מוצא יחיד מיקל ורבים מחמירין - הלכה כדברי המחמירין, המרובים. חוץ מזו, שאף על פי שרבי עקיבא מיקל וחכמים מחמירין - הלכה כדברי רבי עקיבא. וסבר לה כשמואל, דאמר שמואל: הלכה כדברי המיקל באבל. באבילות הוא דאקילו בה רבנן, אבל בעלמא - אפילו בדרבנן שני בין יחיד במקום יחיד, בין יחיד במקום רבים.

חטאתם וגו' אני היום אסור וכו' רבי אומר אנינות לילה אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים, לעולם דרבנן הוא ורבנן עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה. וגרסינן נמי בפסחים (צ"א ב') אונן טובל ואוכל פסחו לערב קסבר אנינות לילה דרבנן וגבי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת. וכיון דאשכחן כל הני תנאי דסבירא להו דיום ראשון בלחוד דאורייתא אבל לילו דהוא ליל שני למיתה לא תפיס אלא מדרבנן, ור' יהודה לחודיה הוא דסבר יום מיתה תופס לילו דאורייתא, שמעינן מינה דלית הלכתא כותיה דקיליל יחיד ורבים הלכה כרבים, הלכך יום ראשון דהוא יום מיתה הוא ניהו דאיתיה מדאורייתא אבל מליל שני ואילך מדרבנן ניהו, והאי סברא דר"ג הוא דקסבר אנינות לילה דרבנן והלכתא כותיה, ואי קשיא לך ההיא דאמרינן אבל אינו נוהג אבלותו ברגל דכתיב ושמחת בתגך אי אבלות דמעיקרא הוא אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד, דשמעת מינה דאיכא חיובא דאורייתא באבלות בתר דנפיק ליה יומא קמא דהוא יום מיתה, ההיא לא קשיא מידי דהכי קאמר אבל אינו נוהג אבלותו ברגל לדברי הכל אפילו למ"ד יום ראשון תופס לילו מדאורייתא דאי אבלות דמעיקרא הוא אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד, ע"כ בהלכות.

ובדאי לענין אנינות יפה פסק דסוגיין אנינות לילה דרבנן, ואע"ג דר' נחמיה סבר נמי אנינות לילה דאורייתא, אפילו הכי דרבי ורבנן עדיפא. ומשום שמעתא דאתמר סתמא אי אבלות דמעיקרא היא לא מידחיא סוגין, דלרווחא דמילתא איתמר. וזה כסיוע לדברי הגאונים ז"ל, שהרי רחיצה של רבן גמליאל מדיני אבלות היא וטעמא משום דאינו תופס לילו לאנינות, הא ביום עצמו דאנינות דאורייתא רחיצה אסורה דאבלות נמי דאורייתא הוא. אלא שגדולי חכמי הצרפתים ז"ל מפרשים דודאי קים להו בגמרא דרבן גמליאל לא היה רוחץ ביום עצמו, שאילו היה מותר לרוחץ לא היה משהה רחיצתו עד הלילה מפני איסטניסות דעתו ומיד שהותר רחץ, לפיכך פירשו בגמרא דקסבר אנינות לילה דרבנן, וכיון שאין לו עיקר בתורה כלל אפי' באנינות לפיכך רחץ בלילה, ולא הקל בכך ביום ראשון עצמו מפני שיש לו עיקר בתורה שאנינות ומרירות שלו תורה, אלמא קא סבר אנינות לילה דרבנן שאילו היה תורה לא היה רוחץ בלילה עד למחר כשם שלא רחץ ביום ראשון עצמו.

ועכשיו אני חוזר לסייע לדברי הגאונים ז"ל. שנינו באבל (פ"ד) ספק שהוא אחיו ספק שאינו אחיו, ספק שהוא בנו ספק אינו בנו מתאבל ואונן ולא מטמא, ואיזהו אנינה מיום מיתה עד יום קבורה דברי ר' מאיר, וחל"א אין לך איסור באנינות אלא יום אחד בלבד, הרי בכאן ספק אבלות להחמיר אלמא ספק תורה הוא. וזו שהקשינו למה הקלו בספק ולדות, נראה בעיני שלא מפני ספק של דבריהם הקלו בהם אלא מפני שכל ספק בן קיימא אין לבו של אדם דוח עליו ואין בו אנינות בלבו של אדם ולא מיקיים ביה ואחריתה כיום מר, הלכך אין מתאבלין עליו. ותניא בסיפרא יכול לבנו ולבתו הנפלים ת"ל לאמו ולאביו מה אמו ואביו בני קיימא אף בנו ובתו בני קיימא יצאו בנו ובתו הנפלים שאינן בני קיימא, ומינה לגמרי מיעטינהו רחמנא מה אביו ואמו בני קיימא ודאי אף בנו ובתו בני קיימא ודאי, יצאו ספק נפלים, ואין הולכין בהם אפילו אחר הרוב אלא כל שלא הוחזק בן קיימא אינו מטמא לו, וכיון שאין כהן מטמא לו אין מתאבלין עליו, דנפלים לאו משום ספיקא קא ממעט להו רחמנא דהא נפל זה בנו הוא ודאי, אלא גזרת הכתוב הוא שלא יטמא לנפלים, ולמדו חכמים אבלות מטומאה, וכן לענין אנינות.

ואע"ג דתניא התם (ת"כ אמור) לה יטמא על הודאי הוא מיטמא ואינו מיטמא על הספק ואפ"ה מתאבל ואונן על הספק, לענין ספקות ליכא למיגמר אבלות ואנינות מטומאה, דהתם איכא איסורא דטומאת כהן ולא אתי עשה דספק ודחי לא תעשה ודאי, מה שאין כן בנפלים דודאי בנו ובתו הן והוציאן הכתוב מן הכלל. ואני סבור שזה שאמרו לה יטמא על הודאי הוא מיטמא ואינו מיטמא על הספק אסמכתא בעלמא הוא דנקיט בה קרא, דלא מיצטריך קרא למעוטי ספיקא לטומאה שאין ספק מצוה מוציא מידי ודאי איסורא.

ומה שפסקו הלכה כדברי המיקל באבל, יש לומר מפני שלא מצאו מחלוקת שבאבל אלא בשל דבריהם, כגון במקצת שביעי ככולו, ובנטילת צפרנים, ובבא במקום רחוק משלשה ואילך אם מונה עמהן, ובשמועה רחוקה. וכללו של דבר בדקדוקי סופרים שהחמירו על עיקר אבלות תורה, וההיא דאמרינן בפרק יש בכור לנחלה (בכורות מ"ט ב') הכל מודים לענין אבלות דיום שלשים כיום שלפניו דמי טעמא דמלתא כדאמרן, ומה שאמרו דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל אע"פ שספק הנפלים מטעם אחר נתמעט מאבלות, ודשמואל אינו ענין למת ביום שלשים דהוא פלוגתא לאו לענין אבלות מיתניא, אפילו הכי מייתי לה מדשמואל לומר דלא מחמרי רבנן באבלות ולא אזלי ביה לחומרא אלא אפילו דיחיד במקום רבים דחינן להקל, הלכך כיון דספק נפלים דאורייתא אין מתאבלין עליהם לא מחמרינן בהו מדרבנן, דלקולא אזלינן בכל ספיקי אבלות.

והאחרונים מחכמי הצרפתים ז"ל אמרו בתוספות דאפשר כשפסקו הלכה כדברי המיקל באבל לא מפני שהוא של דבריהם, אלא אפילו בשל תורה ואפילו בראשון פסקו כך, שאילו מטעם קולא של דבריהם יחיד במקום רבים הלכה כרבים כדמסקינן בפרק מי שהוציא אוהו (מ"ו א') וכאן אפילו יחיד במקום רבים, אלא קולא הוא אע"פ שהוא בשל תורה, וכן הם מפרשים הלכה כדברי המיקל בעירוב אפילו הוא מן התורה למאי דס"ד התם. וזו ההשוואה (נ"א ההוראה) מהם ז"ל אינה מכוונת אצלנו ואין לנו שם הלכה כדברי המיקל בעירוב אלא מפני שהוא של דבריהם, ולמה היא הלכה כדברי המיקל באבל בשל תורה. ושמה מפני שאין דעתו של אדם אוננת מספק ולבו נמשך אחר השמחה. וגירסת ר"ח ורבינו האי ז"ל שם בבכורות הכל מודים לענין אבלות דיום שלשים כיום שלאחריו דמי דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל, וכן בהלכות גדולות, ואין אנו יורדין לסוף דעתם בזה, וזו צ"ע.

ולענין שאילתא דשאינא קדמיכון למה לא חייבוהו באבלות בשמתו מוטל לפניו שהוא עיקר אנינות ועיקר מרירותו של אדם ועליו כתיב ואחריתה כיום מר, יש לומר דודאי נוהג הוא במקצת דברי אבלות, אסור ברחיצה ובסיכה קל וחומר מאכילת בשר ושתיית יין, ואכילה כל צרכו נמי אסור עליו, ואין צריך לומר שאסור בשמחה ובתספורת, ולא תיקשי לך משנמסר לרבים דמותר לאכול בשר ולשתות יין כיון שאינו מוטל עליו לקברו, דמכל מקום בעידונין ושמחה אסור הוא ואסור בשאילת שלום, שאף אחרים אסורין כשהמת בעיר, במלאכה נמי אי מלאכת עצמו אפילו אחרים אסורין. וכבר אמרו שהוא אסור לישב אפילו על מטה כפויה אלא על גבי קרקע הוא צריך

והיה נראה שלא אמר ר' יהודה שאינן בתוספת אלא בזו שבאו השמועות כאחת וכיון דלא סגי להו בקריעה אחת אין תוספת ראוייה בהם, שאם האחרים הוא מוסיף על אביו אינו ניכר דקורע עליהם, ואם של אביו ואמו הוא מאחר ומוסיף נמצא מאחר בכבודן ועושה אותן טפלה, ובוהו אסתבר לשמואל טעמא דר' יהודה בן בתירה, אבל היכא שבאו השמועות בזה אחר זה אף ר' יהודה מודה שישנן בתוספת, ולא נחלק ר' יהודה על רישא דברייתא, ומאי דאיפליגו אמוראי לקמן בזמן התוספת נחלקו ואף באביו ואמו נחלקו כדמקשינן עלה בהדיא מאביו ואמו שלא ניתן לאחותו לאחר ל', ואם איתא דלא מודה ר' יהודה ברישא היה לנו לומר דההיא פרכא אליבא דת"ק איפרכא ואע"ג דלית הלכתא כוותיה, משום דלישתמע לן דאמוראי אליבא דכ"ע נחלקו בזמן התוספת וכמו שפירשו בתוספות לקמן לדעת רש"י ז"ל שהוא סובר דר' יהודה אפי' ארישא דברייתא דהכא פליג ואין לו תוספת כלל באביו או אמו, ומה שכתבתי הוא הנכון בעיני, וכבר זכיתי ומצאתי כן למקצת רבותי בעלי התוספות.

ומאי דהוה ס"ד שיהא ר' יהודה בן בתירה מתיר לקרוע תחלה על שאר קרובים ואח"כ יוסיף עליהן על אביו ועל אמו ובעי מ"ט דר' יהודה בן בתירה, לאו משום דהשתא הוה סלקא דעתין דטעותא דל"י בן בתירה יש תוספת תוך ז' משום דנקט טעמא דאין מוסיפין על קרע של אביו ואמו ושייליגן לפום דעתיה שיקרע על שאר קרובים תחלה, דהא ליתא, אלא ודאי שפיר ידעינן דבשמועות הבאות זו אחר זו ועמדה והונתקה הקריעה לראשון דתו לא מנתקה ע"י תוספת תוך ז' לשני ואפי' בקרובין דעלמא, אלא משום דבאו השמועות בבת אחת וקריעה שנייה או התוספת הוא תוך כדי דיבור של ראשונה שייך בהו תוספת תוך ז' דלא אינתקה קריעה לשם קמא לגמרי, ולכך הוצרך לומר ר' יהודה בן בתירה שאין מוסיפין על קרע של אביו ושל אמו הא של שאר קרובים שייך תוספת אלא דלא איצטרך דבקריעה אחת סגי, דאי לא תימא הכי כולה סוגיין דלקמן דלא כר' יהודה בן בתירה דאילו לקמן לכל"ע אין תוספת תוך ז' ואילו הכא שרי ר' יהודה תוספת תוך ז' רק על אביו ועל אמו שאינן בתוספת כלל, אלא ודאי כדאמרן, כן נראה לי בבירור, ונסתלק לי בזה הקושיא שהקשיתי לפני רבותי ז"ל כיון דסובר ר' יהודה שאין לערב אביו ואמו עם שאר קרובים בקריעה אחת פשיטא דצריך לחזור ולקרוע ואין כאן תוספת דהא תוך ז' הוא ולדברי הכל אין בו תוספת, לימא תיהי כולה סוגיין דלקמן דלא כר' יהודה בן בתירה, ושמואל לא הוצרך לפסוק הלכה כמותו אלא לענין מה שאמר שאין מספיק קרע אחד לכולן דאילו לענין התוספת פשיטא דהלכתא כותיה ולא מטעמיה אלא לפי שאין תוספת תוך ז' הא לאחר ז' ודאי קרוע ומוסיף אפי' על אביו ואמו כת"ק דרישא דברייתא, ולפי מה שכתבתי אין צריך לכל זה.

והרמב"ם ז"ל (פ"ח מאבל ה"ט) פסק כר' יהודה בן בתירה בשומע שמועה [על] כולן כאחד שקורע על אביו ועל אמו וחוזר וקורע על שאר קרובים, ולאחר ז' התיר להוסיף (בשביל) [בשל אביו] ואמו על שאר קרובים, ואינו נכון ואינו כשיטת התוספות וא' מעלי הוראה, וכבר פירש הרמב"ן ז"ל לפי שיטתו דמדקאמר ר' יהודה על כלן קרע אחד על אביו ועל אמו קרע אחר לפי שאין מוסיפין על קרע של אביו ושל אמו בעו בגמרא מ"ט דר' יהודה בן בתירה והלא אם קרע תחלה על אביו ואמו ואח"כ הוסיף של אחרים אין כבודן של אביו ואמו מתמעט בכך, ומהדרין היינו טעמא דר' יהודה בן בתירה לפי שאינם בתוספת, כלומר שאין אביו ואמו מתוספין עם אחרים בקריעה ובין שיקרע קרע אחד לכולן כגון בשמועה אחת בין שיקרע תחלה לאחרים בשמועה ראשונה ויוסיף לאביו ולאמו בשמועה אחרת תוספת הוא ובעינן קריעה שלימה לשמן, אבל קרע תחלה על אביו או אמו קריעה שלימה מוסיף עליה בשמועה שנייה של אחרים דבדידהו לא בעינן קריעה שלימה לשמן, וכי תימא בשמועה אחת לכולן יקרע על אביו תחלה ואח"כ יוסיף עליה לאחרים, זה אינו דכל תוך ז' אי אפשר להוסיף אלא לקרוע קריעה באנפי נפשה, ע"כ תורף דבריו, קצבו של דבר, לדמיון תפס התלמוד לפי שאינן בתוספת, כלומר שכשם שאינן בעלמא בתוספת שיוסיפו הן על אחרים לפי שאין קריעה שלימה לשמן כך אינן בקריעה אחת עם אחרים דלתוספת דמיא דגם בזו (ש)לא היתה קריעה שלימה לשמן, ולהאי פירושא פליג נמי ר' יהודה על רישא כשמת בנו וקרע מת אביו והוסיף והלכה כמותו, וקושיא דלקמן דאקשינן אלא דאביו ואמו שלא ניתן לאחותו הכי נמי שפיר איתא לר' יהודה, דבההיא מודה ר' יהודה, אבל אמוראי בתרווייהו איפליגו ואליבא דת"ק ור' יהודה בן בתירה, ובפירוש הזה ג"כ נסתלקה הקושיא שהקשיתי למעלה לפני רבותי, ומה שכתבנו נראה לי יותר נכון.

אבלות לחוד וקריעה לחוד. יש שפירשו משום דאבלות דרבנן וקריעה מדאורייתא, ולפי מה שכתבנו לעיל (ב"ד א') שיש סוברין דקריעה נמי דרבנן וקראי כולהו אסמכתא בעלמא ה"פ כי אע"פ שגם קריעה מדרבנן לא נתן שמואל הכלל הזה אלא באבלות, וכדאמרין בעירובין בפרק מי שהוציאוהו (מ"א א') באבילות הוא דאקילו רבנן אבל בעלמא אפי' דרבנן (שאם) [שאני] בין יחיד במקום יחיד בין יחיד במקום רבים, הילכך היא קריעה כשאר דברי סופרים שהלכה כרבים וכשאר כללי דתלמודא.

ת"ר עד היכן הוא קורע עד טיבורו. וכן הלכה, והקורע מלמטה ומן הצדדין לא יצא, פי' למטה בשפת חלוקו, ומן הצדדין קרי בראשו כל שאינו לפניו ממש בין לאחוריו בין מן הצד, וזהו שאמרו כי כששלמו לפניו הופך החלוק לאחוריו ואח"כ יקרע כשיהיה השלם לפניו וכן כשנתמלא למעלה הופכו למטה ויהיה השלם למעלה ויקרע, ומה שאמרו מרחיק ג' אצבעות זהו בראשו בבית הצואר, ומיהו אם שלמו כולם לפניו והפך והחזיר יכול להחזיר למטה מסוף הקרע הראשון שירחיק ממנו ג' אצבעות ויקרע, ואם הבגד העליון כולו קרוע והתחתון שלם יתפוך התחתון וילבשו עליון ויקרע, אמרו בירושלמי שלמו אלו ואלו נעשה כפוחת, פי' ואינו קורע והוה ליה כמי שאין לו חלוק לקרוע.

כל שכן דהוי ליה נולד ואסיר - ואע"ג דמשקין בפירי נמי אמרינן בפסחים (דף לב) דמבלע בליעי אפי"ה לא מתסרי משום נולד אי לא גזרינן שמא יסחוט דמים בעבים בליעי טפי ואינה ניכרין כמו משקין בפירי ואפילו לא היו ניכרין משקין בפירי כלל לא חשיבי נולד כיון דמעיקרא נמי הוי אוכל אוכלא דאיפרת הוא וא"ת ולימא הא רבי שמעון היא דלית ליה מוקצה ולית ליה נולד כדאיתא בריש ביצה (דף ג) וי"ל דבגולד כה"ג דדבר חדש שלא בא לעולם כל עיקר מודה רבי שמעון וכן באפר כירה שהוסק ביום טוב נראה דמודה ר"ש דאסור לכסות בו אפי"ה ראוי לצלות בו ביצה כדאמר בפרק קמא דביצה (דף ת).

נהרות המושכין - פ"ה אפי"ה הן של יחיד ונראה שדקדק דאי הוה של רבים דווקא מאי איריא נהרות אפי"ה מים מכונסים נמי אמרי' לעיל כרגלי הממלא והיינו כרגלי כל אדם דהכא כדפרישי' לעיל דהכל אחד וכן מוכח בפרק בתרא דביצה (דף לט) דבשל יחיד מיירי דפריך מהך דהכא אמתני' דהתם דקתני בור של יחיד כרגלי היחיד ומיהו שם לא פירש רש"י כרגלי הממלא וכרגלי כל אדם בענין אחד ור"ת מפרש אפילו מיירי בשל רבים מדקדק שפיר דדווקא משום דניידי לא קנו שביתה אבל מכונסים דקנו שביתה יש להם אלפים אמה לכל רוח כרבי יוחנן בן גוריון.

הוה אמינא בין לקולא בין לחומרא - הוה ליה למימר דאיצטריך הלכה כדברי המיקל לפסוק הלכה בכל מקומות אלא דניחא ליה למימר דאפילו להך מילתא גופה איצטריך.

קמ"ל הלכה כדברי המיקל בעירוב - דלענין אדם הלכה כרבי יוחנן בן גוריון דקני שביתה ולענין כלים הלכה כרבנן דלא קנו שביתה והרי הן כרגלי כל אדם ולא הוי תרי קולי דסתרי אהדדי דקיימא לן כרבנן דאמרי אין חפצי הפקר קונין שביתה וישן היינו טעמא הואיל וניעור קני ישן נמי קני כדפ"ה ואפילו אם לא היה משמעין רבי יהושע בן לוי אלא הלכה כדברי המיקל בעירוב לחוד הוה משמע מדבריו דהלכתא כדברי שניהם להקל.

לסמוך עליו בשעת הדחק - פ"ה הקונטרס דשנת בצורת הוה ואיכא הפסד טהרות ואי אפשר לומר כן דבדחק כה"ג אפי"ה רבנן מודים כדאמר בפ"ק דנדה (ד' ט) אין שעת הדחק ראייה ומפרש התם מאי שעת הדחק שנת בצורת הוה ואיכא דאמרי דטהרות אפיש ועבוד וחדשו רבנן להפסד טהרות.

דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל - אפילו ביחיד במקום רבים נראה דלעולם הלכה כדברי המיקל באבל וחוז' מזו לאו למעוטי שאר מקומות דאבל קאמר כדקאמר אבילות הוא דאקילו ביה רבנן וכן מוכיח בהדיא פרק בתרא דמ"ק (דף יט) גבי אבא שאול ורבנן גבי קובר את מתו ג' ימים לפני הרגל וגבי בא ממקום קרוב פלוגתא דרשב"ג ורבנן (דף כב) וא"ת כיון דאפי"ה יחיד במקום רבים אמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל למה ליה לשמואל למיפסק בפרק בתרא דמ"ק (דף כד) כרשב"ג דאמר ר"ה ויום הכפורים כרגלים ויש לומר דקמ"ל אפי"ה ביחיד במקום רבים כדאמר לעיל ונראה אפי"ה ביום ראשון של אבילות דהוי דאורייתא כדאמר בה"ג דהלכה כדברי המיקל באבל מידי דהוי כהלכה כדברי המיקל בעירוב דמשמע לעיל דאפילו הוי דאורייתא הלכה כדברי המיקל מדקאמר מכדי עירובין דרבנן מה לי יחיד במקום וכו' משמע דאי הוה דאורייתא ניחא דצריכי וכן מוכח בפ' יש בכור (בכורות דף מט) גבי פלוגתא דר"ע ורבנן דאמר רב אשי הכל מודים לענין אבילות דיום ל' כשלפניו דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל ואפילו ביום ראשון אינו נוהג אבילות וזה לשון ה"ג היכא דשכיב שכיבא ביום טוב ראשון או ביום טוב שני או בחולו של מועד או בל"ט ראשון של יום טוב אחרון אינו נוהג אבילות

רבינו יונה על הרי"ף מסכת ברכות דף יא עמוד א

(1)

עליה אבלות לענין איסור התשמיש ו"ל דהכי קאמר אי משום דקתני בועל בעילת מצוה ופורש מאי קילותא דהתם מתוך כך התירו לו בעילת מצוה קודם קבורה משום דאכתי לא חל עליה אבלות שאע"פ שאסור הוא בתשמיש קודם קבורה זהו מפני חומרא שהחמירו בו מפני שהוא קלות ראש ואם הקילו לו לבעול בעילת מצוה בזמן שאין בו אלא חומרא בעלמא מה טעם הוא שנחוש שיבא ג"כ להקל בעיקר זמן האבלות והשתא לא קשה מיד:

והרב רבי יוסף הלוי ז"ל פירש דת"ק ורבן גמליאל בין רשות לחובה קמיפלגי דתנא קמא סבר חייב בכל המצות האמורות בתורה ובתשמיש המטה הרשות בידו אם ירצה ישמש מצות עונה ואם ירצה יניח ורבן גמליאל אמר לא תאמר רשות אלא כמו שכל שאר המצות חייב לקיימן ג"כ מצות עונה מצוה מן התורה היא וחייב לעשותה וזה הפירוש יהיה מתקבל אלא שבירושלמי מוכח דאין לאוקמי פלוגתייהו בזה דגרסינן התם רבן גמליאל אומר מתוך שהתרת לו את אלו התרת לו את כולן ומדשמעינן ליה לר"ג דאמר לשון מותר מכלל דת"ק אוסר היה ופלוגתייהו הוי בין איסור לחובה כדכתבינן לעיל לדעת הרי"ף ז"ל:

אבל לענין הפסק אומר מורי הרב נר"ו שאין הלכה כת"ק דאסר אלא כר"ג וחייב בכל המצות האמורות בתורה ואפי' במצות עונה ובירושלמי פסקו בפירוש כמותו וכי תימא לא נחוש לירושלמי דכיון שאנו רואים בתלמוד שלנו שחולקין עליו רבנן וקיי"ל כרבנן דיחיד ורבים הלכה כרבים לא נניח תלמוד ערוך שבידנו ונסמוך על ירושלמי זו אינה קושיא מפני שזה הפסק ג"כ בכל התלמוד שלנו דקיי"ל הלכה כדברי המיקל באבל ואע"פ שעדיין לא נקבר המת ולא חל עיקר האבלות אפי' הכי כיון שגם זה מפני האבלות הוא הלכה כדברי המיקל והשתא לא קשיא מידי אהיה דכתובות נקטינן השתא מהא שמעתא דמי שמתו מוטל לפניו פטור מכל המצות האמורות בתורה ואינו רשאי להחמיר על עצמו כדכתבינן והוא הדין במי שמשמר את המת אע"פ שאינו שלו ובשבת חייב בכל המצות ואפי' במצות עונה ואם ירצה לענג שבת לאכול בשר ולשתות יין הרשות בידו ודין שבת ו"ט שוין דכיון שאינו יכול לעשות לו הספד ב"ט וגם אינו יכול לקוברו כמי שיש לו מי שישא משאו דמי וחייב בכל המצות שאין לו שום טרדא והיה נראה מתוך דברי הירושלמי שבשבת ו"ט פטור מכל המצות דמקשי' התם והתניא פטור מתקיעת שופר ומתריצי' דמש"ה פטור משום דאפי' ב"ט דיש טרדא דיש לו להחשיך על התחום על עסקי מתו נמצא שאפי' ב"ט פטורו אותו מזה הטעם וה"ה דבשבת נמי פטור מזה הטעם שג"כ בשבת מותר להחשיך על התחום על עסקי מתו ולפי זה נמצא שחולק על התלמוד שלנו שאמר שבשבת חייב בכל המצות ומסתמא ה"ה ב"ט ונוכל לומר שאינם חולקין והירושלמי מיירי כגון שלא היה לו שופר בבקר ובערב היה לו ועל כן פטרו אותו לתקוע באותה שעה מפני שהוא טרוד להחשיך על התחום אבל בבקר שעדיין לא הגיע שעת הטרדא חייב ומעיקרא נמי כשהקשה והתניא פטור מלולב ותירץ בחול ה"ה שהיה יכול לתרץ דמבערב קאמר ומפני הטרדא שפעמים יצטרך להחשיך על התחום פטרו אותו אלא דניחא ליה לאוקמה בחול לרווחא דמילתא הלכך אפילו לדעת הירושלמי חייב בכל המצות בשבת ו"ט ואינו פטור אלא בערב בלבד כדכתבינן וכן ראייתי הלכה למעשה למורי הרמב"ן נר"ו שהיה מתו מוטל לפניו ביום ראשון של ראש השנה וצוה שיתקעו שופר לפניו להוציאו ידי חובה:

כל זמן שמוטל עליו לקוברו כמוטל לפניו דמי ומעשה היה בצרפת באדם חסיד שתפסו השלטון ונפטר בתפיסה ולא רצה לתת אותו לקברו והורה רבי יצחק הזקן ז"ל שמתריץ הקרובין לאכול בשר ולשתות יין אע"פ שלא נקבר מפני שאינן טרודין בענין הקבורה וכיון שאין קוברין אותו לא חיישינן שיתעצלו בכבודו ובעסקו ואע"פ שלא נתיאשו מלבקש להתפשר עם השלטון בכל היום אפי' אין זה נקרא טרדא וחייבין במצות ומביא ראייה מדאמרינן במועד קטן מת שדעתם לפנותו ממקום למקום אין מונין משעה שיסתם הגולל הראשון אלא משיסתם הגולל השני ומסתמא ודאי ר"ל שאע"פ שלא נקבר עדיין קבורה שיתחייב עליה אבלות אפי' אוכל בשר ושותה יין בינתיים שאם אין כונתו להוציאו משם מקברו עד זמן ארוך לא יניח מלאכול בשר ולשתות יין וכי היכי דהתם אוכל בשר ושותה יין הכא נמי אוכל בשר ושותה יין אע"פ שעדיין לא נקבר וכן כשנושאין המת מעיר לעיר אם המקום קרוב דיינינן ליה כמי שמתו מוטל לפניו [ולפי] שחייב בקבורתו אסור לאכול בשר ולשתות יין שטרודים הן בענין קבורתו והספדו אבל כשנושאין אותו לעיר אחרת רחוקה כגון מהלך שני ימים מותר עד שיביאו אותו לעיר קבורתו והא דאמרינן דאין מונין משעה שיסתם הגולל הראשון אלא מונין שבעה ימי אבלות משנסתם הגולל השני דוקא כשקוברין אותו מתחלה על דעת שיוציאוהו משם ויקברוהו במקום אחר. אבל אם מתחלה לא נתכונן לקברו במקום אחר ואחר הקבורה נמלכו והוציאוהו משם לקברו במקום אחר לא הוי אלא ליקוט עצמות ואינו נוהג אלא יום ראשון בלבד ורבינו יעקב ז"ל הורה הלכה למעשה כשמתה אחותו שהיתה נשואה בעיר אחרת והודיעו לו שהיו מביאים אותה לקברה במקום שהיה הוא דר ואכל בשר ושתה יין קודם שנקברה ואמר דכי אמרינן דאסור לאכול בשר ולשתות יין דוקא למי שמוטל עליו לקברה דהיינו הבעל שיורש אותה וחייב בקבורתה ולפיכך אסור לו כדי שלא יתעצל בעסקי הספדה וקבורתה דשמא ימשוך אחר האכילה ואפי' לשכור לה מקוננת חייב. כדאייתא בכתובות אבל הוא כיון שאינו חייב בקבורתה מותר ואפשר שאם לא היה בעיר אחרת והיה עמה שלא היה עושה כן:

לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וספר תורה בזרועו ויקרא בו ויתפלל ה"ה שאפי' בלא ספר תורה אין לו

12

הלכה א

מנהג ישראל במתים ובקבורה כך הוא, מאמצין עיניו של מת ואם נפתח פיו קושרין את לחייו, ופוקקין את נקביו אחר שמדיחין אותו, וסוכין אותו במיני בשמים, וגוזזין שערו, ומלבישין אותו תכריכין תפורין בחוט של פשתן לבנים, ולא יהיו דמיהן יקרים, ונהגו חכמים בסודר שוה זוז שלא לבייש את מי שאין לו, ומכסין פני המת שלא לבייש את העניים שפניהם מושחרין ברעב.

הלכה ב

ואסור לקבור בתכריכין של משי ובגדים המוזהבין הרקומין אפילו לנשיא שבישראל, שזהו גסות הרוח והשחתה ומעשה עכ"ם, וסובלין את המת על הכתף עד בית הקברות.

הלכה ג

ונושאי המטה אסורין בנעילת הסנדל שמא תפסק רצועה מסנדלו של אחד מהן ונמצא מתעכב מן המצוה.

הלכה ד

וחופרין בעפר מערות ועושיין כוך בצד המערה וקוברין אותו בו ופניו למעלה, ומחזירין העפר והאבנים עליו, ויש להן לקבור בארון של עץ, והמלוין אותו אומרין לו לך בשלום שנאמר ואתה תבוא אל אבותיך בשלום, ומציינין את כל בית הקברות ובונין נפש על הקבר, והצדיקים אין בונים להם נפש על קברותיהם שדבריהם הם זכרונם, ולא יפנה אדם לבקר הקברות.

הלכה ה

הגוסס הרי א' הוא כחי לכל דבר, אין קושרין לחייו, ואין פוקקין נקביו ואין מניחין כלי מתכות וכלי מיקר על טבורו שלא יתפח, ולא סכין אותו, ולא מדיחין אותו, ולא מטילין אותו על החול ולא על המלח עד שעה שימות והנגע בו הרי זה שופך דמים, למה זה דומה לנר שמטפטף כיון שיגע בו אדם יכבה, וכל המאמץ עניו עם יציאת נפש הרי זה שופך דמים אלא ישהא מעט שמא נתעלף, וכן אין קורעין עליו, ולא חולצין כתף, ולא מספידין, ולא מכניסין עמו ארון ותכריכין בבית עד שימות.

הלכה ו

מי שמתו מוטל ב' לפניו אוכל בבית אחר, אין לו בית אחר עושה מחיצה ואוכל, אין לו דבר לעשות מחיצה מחזיר פניו ואוכל, ובין כך ובין כך אינו מיסב ג' ואוכל, ולא אוכל בשר, ולא שותה יין, ואינו מברך, ואינו מזמן, ואין מברכין עליו ואין מזמנין עליו, ופטור מקריאת שמע ומן התפלה ומתפילין ומכל מצות האמורות בתורה, בשבת ג' מיסב ואוכל בשר ושותה יין, ומברך, ומזמן, ומברכין עליו ומזמנין עליו, וחייב בכל מצות האמורות בתורה חוץ מתשמיש המטה, ונקבר המת הרי זה מותר לאכול ד' בשר ולשתות יין מעט כדי לשרות אכילה שבמיעו אבל לא לרוות.

הלכה ז

אין משהין את המת אלא מדחין מטתו מיד, וכל המדחה מטתו הרי זה משוכח, ועל אביו ועל אמו הרי זה מגונה.

הלכה ח

היה ערב שבת או ערב יום טוב או שהיו גשמים מזלפין על המטה מותר, שלא מיהר אלא לכבוד אביו ואמו, וכל המלין את מתו עובר בלא תעשה אלא אם כן הלינו לכבודו ולהשלים צרכיו.

הלכה ט

י' האבל ביום ראשון בלבד אסור להניח תפילין ו' ולאכול משלו, וחייב לישב על מטה כפויה, ובשאר ימי האבל מותר לו לאכול משלו ולישב על גבי מפץ או קרקע, ומניח תפילין, ומנין שהוא אסור ביום ראשון להניח תפילין, שהרי נאמר ליחזקאל פארך חבוש עליך מכלל שכל העם אסורין, ונאמר לו ולחם אנשים לא תאכל מכלל שכל העם אוכלין משל אחרים ביום ראשון ואסורין לאכול משל עצמן. +/השגת הראב"ד/ וחייב לישב על מטה כפויה. א"א לא ראיתי שורש לזה.